

Försäkringskassans lägesrapport 2025:1

Bidragsbrott – vab

Försäkringskassan

Välfärdsbrottslighet hotar vab-systemet

Varje år betalar Försäkringskassan ut knappt 9 miljarder kronor i ersättning för vab till ungefär 900 000 föräldrar. Det är enkelt att ansöka om ersättning för vab och beslut fattas vanligtvis på de uppgifter föräldrarna uppger i ansökan. Det gör att man snabbt får sin ersättning och att förskola, skola och sjukvård slipper intygsskrivande. De flesta gör rätt men det finns personer som utnyttjar systemet för att få pengar som de inte har rätt till. Det uppskattas kosta skattebetalarna cirka 800 miljoner kronor årligen och riskerar att underminera det tillitsbaserade systemet.

Den som avstår från arbete eller a-kassa för att ta hand om ett sjukt barn kan få ersättning för vab (vård av barn) från Försäkringskassan. Ersättning beviljas vanligtvis utifrån uppgifterna som den sökande själv uppger. Den som ansöker intygar på heder och samvete att uppgifterna som lämnas i ansökan är korrekta. Det är ett smidigt system som varje år används av hundratusentals föräldrar.

Vab är en vanlig ersättning

Försäkringskassan hanterar årligen nästan 5 miljoner ansökningar om vab från ungefär 900 000 föräldrar. Under 2024 betalade myndigheten ut 8,6 miljarder kronor i ersättning för vab. Det är ungefär 3,6 procent av de 237 miljarder kronor som Försäkringskassan betalade ut från socialförsäkringen totalt år 2024.

Vanliga brottsupplägg och uppskattad omfattning

De flesta som ansöker om vab lämnar korrekta uppgifter, men samtidigt finns det en mindre andel som medvetet lämnar felaktiga uppgifter för att få pengar de inte har rätt till. De vanligaste avsiktliga felen – brottsuppläggen – är att man ansöker om ersättning för vab för tid då man egentligen har arbetat och fått lön, eller att barnet har varit i förskolan eller skolan och man själv har varit ledig.

Ersättning för vab

Ersättning för vab (vård av barn) kompenserar för förlorad arbetsinkomst när en förälder behöver stanna hemma tillfälligt för att vårda sjuka barn.

Vab kan normalt betalas ut från att barnet är 240 dagar (cirka 8 månader) till och med dagen innan barnet fyller 12 år. Ersättning kan betalas ut för tillfällig sjukdom under maximalt 120 dagar för varje barn och år.

Bidragsbrott

Bidragsbrott avser situationer när individer medvetet (eller grovt oaktamt) lämnar oriktiga uppgifter eller inte anmäler ändrade förhållanden till Försäkringskassan och orsakar (eller riskerar att orsaka) felaktiga utbetalningar.

I en studie som Försäkringskassan genomförde 2022 undersöktes omfattningen av felaktiga utbetalningar inom olika ersättningar. Inom vab uppskattades att runt 800 miljoner kronor¹ av utbetalningarna beror på avsiktliga fel och som därmed får betraktas som misstänkta bidragsbrott.

Låg inkomst och skulder är vanligt bland dem som misstänks begå bidragsbrott

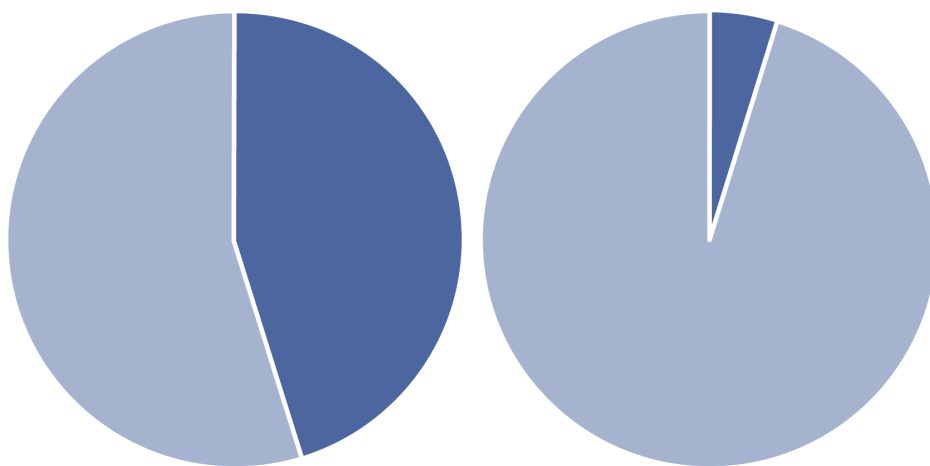
Försäkringskassan har i flera analyser undersökt risker för felaktiga utbetalningar. Bland annat har Försäkringskassan försökt uppskatta hur olika faktorer som ekonomisk situation, kön, ålder och var man är född hänger ihop med bidragsbrott. Studier från Brottsförebyggande rådet har visat att just dessa faktorer är relevanta att studera för att förstå risken att begå brott i stort.

Bland dem som misstänks för bidragsbrott inom vab är det 2,5 gånger så vanligt att man har en låg ekonomisk standard. Det är även en överrepresentation av utrikesfödda personer och inrikesfödda med utrikesfödda föräldrar bland de som misstänks för bidragsbrott, 2,1 gånger vanligare respektive 1,9 gånger vanligare. Kön och ålder skiljer sig inte nämnvärt mellan dem som misstänks för bidragsbrott inom vab och övriga som ansöker om ersättningen.

Den faktiska fördelningen visar samtidigt att de allra flesta som avsiktligt har lämnat fel uppgifter i sin ansökan om vab, närmare 76 procent, *inte* lever med låg ekonomisk standard sett till deras inkomster. En analys av skuldsättning visar emellertid att 45 procent av personerna som missbrukat ersättningen har haft en skuld² hos Kronofogden för indrivning under de senaste två åren innan den felaktiga utbetalningen upptäcktes. Motsvarande andel hos övriga som fått ersättning för vab och haft en skuld hos Kronofogden är drygt 5 procent.

Misstänkt bidragsbrott

Övriga mottagare

1 Omfattningen av felaktiga utbetalningar som beror på bidragsbrott är en uppskattning. Alla uppskattningar bygger på antaganden och är per definition förknippade med viss osäkerhet.

2 Skulderna rör både allmänna och enskilda mål, det vill säga skulder till stat och kommun samt till privatpersoner och företag.

” Inom vab uppskattades att runt 800 miljoner kronor av utbetalningarna beror på avsiktliga fel och som därmed får betraktas som misstänkta bidragsbrott

Ekonomisk standard

Låg ekonomisk standard definieras som att individen har en pensionsgrundande inkomst (PGI) som är under 60% av medianinkomsten.

Den faktiska fördelningen

Den faktiska fördelningen ger en bild av hur vanligt förekommande det är med olika socioekonomiska egenskaper, oavsett hur det ser ut i populationen i stort. Läs mer om den faktiska fördelningen i faktarutan på sida 7.

Bakgrundsfaktorer		Över-/under-representation*
Ekonomi	Låg ekonomisk standard	2,5
	Ej låg ekonomisk standard	0,8
Utländsk bakgrund	Utrikesfödd	2,1
	Inrikesfödd, utrikesfödda föräldrar	1,9
	Inrikesfödda	0,6

I tabellen presenteras kvoter som visar grad av över- och underrepresentation. Ett värde under 1 visar på underrepresentation i relation till de som ansöker om vab, och ett värde över 1 tyder tvärtom på överrepresentation.

Påverkar förtroendet för trygghetssystemet benägenheten att begå bidragsbrott?

Låg inkomst och skulder kan alltså vara en viktig orsak till att en person avsiktligt lämnar oriktiga uppgifter inom vab. Men mer än hälften av dem som misstänks för bidragsbrott har inte skulder hos Kronofogden och tre fjärdedelar har inte bland de lägsta inkomsterna. För att förstå drivkrafterna bakom dessa personers brottslighet krävs fördjupade analyser. Men det skulle kunna vara tecken på att det finns grupper i samhället som inte har förtroende för trygghetssystemet eller för staten i stort. Till exempel har Ekonomistyrningsverket gjort en undersökning som visar att personer med lågt förtroende för myndigheter ser mindre allvarligt på bidragsbrott (Ekonomistyrningsverket, 2023).

Utrikesfödda är överrepresenterade när det gäller misstanke om brott generellt visar Brottsförebyggande rådet. Även om orsakssambandet är osäkert resonerar de i en rapport från 2021 kring överrepresentationen. Det kan dels handla om faktorer som förknippas med olika sociala relationer och sammanhang, såsom umgängeskretsen och närsamhället. Det kan även handla om sämre förutsättningar i samhället, till exempel större svårigheter att få arbete och diskriminering på arbetsmarknaden (Brottsförebyggande rådet, 2021). Men för att förstå kopplingen till bidragsbrott inom socialförsäkringen krävs även här fördjupade analyser.

” Låg inkomst och skulder kan vara en viktig orsak till att en person avsiktligt lämnar oriktiga uppgifter inom vab

Försäkringskassans kontroller upptäcker bidragsbrott – kan leda till polisanmälan och åtal

Försäkringskassan jobbar på flera sätt för att upptäcka bidragsbrott. Bland annat görs kontroller både före och efter utbetalning. Försäkringskassan använder också automatiserade riskprofiler som baserat på beteende hos den som ansöker sorterar ut ärenden med hög sannolikhet för fel. Om något avvikande flaggas i systemen kan Försäkringskassan undersöka utbetalningar sedan lång tid tillbaka och utreda en persons tidigare ansökningar inom alla ersättningar.

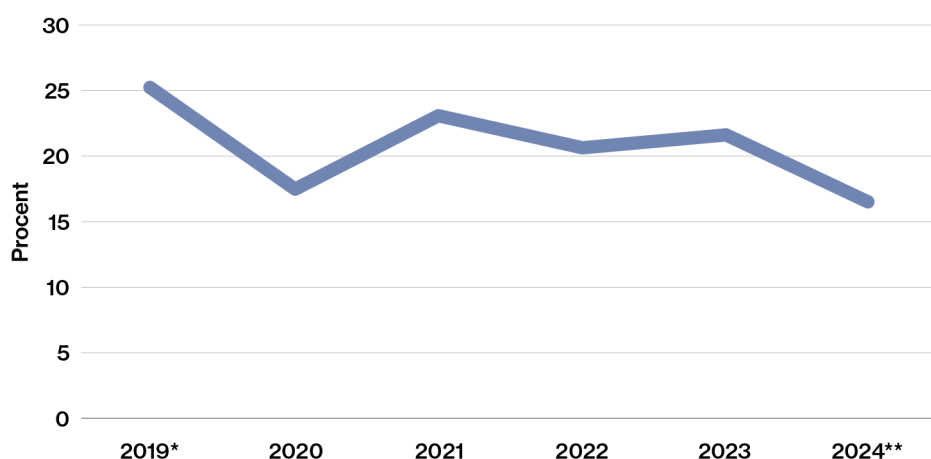
Parallellt används också slumpmässiga kontroller. Försäkringskassan får även tips och underrättelser om misstänkta bidragsbrott från allmänheten och andra aktörer, till exempel andra myndigheter och kommuner.

När brott misstänks inom vab hämtar Försäkringskassan in uppgifter från arbetsgivare och barnomsorg. Försäkringskassan utreder misstänkta bidragsbrott och kräver tillbaka pengar som gått ut felaktigt. För den som begått brott kan det bli polisanmälan och åtal, även om det misstänkta brottet handlar om enstaka felaktiga vab dagar. Straffen för bidragsbrott varierar beroende på brottets karaktär och kan ge fängelse i upp till två år. Preskriptionstiden för bidragsbrott är fem år för ringa och vårdslösa bidragsbrott och tio år för grova bidragsbrott. Det betyder att risken att bli upptäckt ökar för den som regelbundet ägnar sig åt bidragsbrott.

Andelen ärenden med fel har minskat – osäkert om det även gäller bidragsbrott

Utfallet av de slumpmässiga kontroller som Försäkringskassan genomför före utbetalning ger en indikation på hur felaktiga utbetalningar har utvecklats över tid. Dessa kontroller visar dock både avsiktliga och oavsiktliga fel och speglar därför inte nödvändigtvis hur bidragsbrottsligheten har utvecklats. Försäkringskassan har under perioden fokuserat på att minska de oavsiktliga felen genom att förtydliga och förenkla hur man ansöker om vab, vilket kan ha bidragit till utvecklingen. Försäkringskassan har också under den här perioden arbetat med att effektivisera och utveckla sitt kontrollarbete, vilket har minskat de avsiktliga felen. Dels för att kontrollerna har en avskräckande effekt och dels för att de som gör fel och fastnar i en kontroll gör mindre fel framåt. Resultaten visar att andelen ärenden med fel har sjunkit från 25 till 16 procent mellan åren 2019 och 2024. Även om utvecklingen gått åt rätt håll innebär det fortfarande att var sjätte vab-ärende innehåller någon form av fel.

Andel ärenden med minst en felaktighet

*2019 års siffra omfattar april-december på grund av förändring i det underlag som ligger till grund för statistiken.

**Under hösten 2024 genomfördes utökade kontroller av vab samtidigt som Försäkringskassan gick ut med en informationskampanj om de utökade kontrollerna vilket troligen förklarar en del av nedgången mellan 2024 och 2023.

” Även om utvecklingen gått åt rätt håll innebär det fortfarande att var sjätte vab-ärende innehåller någon form av fel

Smidigt system hotas om det utnyttjas felaktigt

Det är enkelt att ansöka om och få ersättning för vab. Systemet bygger på förtroende där den som ansöker om vab varken behöver skicka in läkarintyg (om vab-perioden är kortare än 8 dagar), intyg från förskola eller skola om barnets frånvaro eller intyg från arbetsgivare att man varit hemma och avstått arbete. Det är en avvägning som gjorts för att systemet ska vara smidigt både för den som ansöker om vab och för att inte belasta vare sig arbetsgivare, barnomsorg eller sjukvård. Det medför också att föräldrar har ett stort ansvar att inte missbruka systemet.

Eftersom beslut om ersättning för vab fattas baserat på uppgifter som den som ansöker lämnar är systemet sårbart för den som har för avsikt att begå bidragsbrott. Om missbruket av ersättningen blir för stort hotas systemets legitimitet och konstruktion.

Ett system som bygger mer på kontroll, där man redan i ansökan ska bifoga underlag som styrker att man har rätt till ersättning, skulle innebära mer administration och längre tid mellan ansökan och utbetalning men skulle sannolikt minska det brottsliga utnyttjandet av ersättningen.

Lagstiftning har gett stärkta kontrollmöjligheter

Redan idag har Försäkringskassan lagstöd för att kräva läkarintyg från första dagen man ansöker om vab men väljer att inte göra det, bland annat för att inte belasta sjukvården.

Idag har Försäkringskassan också större möjligheter än tidigare att upptäcka misstänkta bidragsbrott genom efterhandskontroller. Till exempel är kommuner, a-kassor och vissa myndigheter skyldiga att meddela varandra om det finns misstanke om att en ersättning har betalats ut felaktigt eller med för högt belopp, enligt lagen om underrättelseskyldighet vid felaktiga utbetalningar från välfärdssystemen.

Lagstiftning från 1 januari 2025 kommer ge Försäkringskassan tillgång till arbetsgivares uppgifter om anställdas frånvaro kopplad till vab och föräldraledighet, via Skatteverket varje månad. Det innebär att Försäkringskassan nu har förutsättningar att utveckla ett mer effektivt kontrollsystem.

Den relativt nystartade Utbetalningsmyndigheten kommer också göra det lättare att upptäcka misstänkta bidragsbrott. Försäkringskassan skickar information till Utbetalningsmyndigheten som i sin tur kan jämföra med uppgifter från andra myndigheter, till exempel Skatteverket eller Arbetsförmedlingen. Det kommer göra det lättare att upptäcka individer som systematiskt missbrukar olika delar av socialförsäkringssystemet.

” Eftersom beslut om ersättning för vab fattas baserat på uppgifter som den som ansöker lämnar är systemet sårbart för den som har för avsikt att begå bidragsbrott. Om missbruket av ersättningen blir för stort hotas systemets legitimitet och konstruktion

Viktigaste resultaten

- Ersättning för vab beviljas till stor del utifrån uppgifterna som föräldrarna själva uppger i ansökan.
- Omfattningen av det brottsliga utnyttjandet av vab uppskattas till 800 miljoner kronor årligen.
- 16 procent av alla vab-ansökningar innehåller något fel.
- De vanligaste brottsuppläggen är att man ansöker om ersättning för vab för tid då man har arbetat och fått lön, eller att barnet har varit i förskolan eller skolan och man själv har varit ledig.
- Personer som har låg inkomst och skulder hos Kronofogden, är överrepresenterade i fråga om att lämna felaktiga uppgifter.
- Ny lagstiftning och inrättandet av Utbetalningsmyndigheten kommer ge Försäkringskassan ytterligare verktyg att upptäcka och förhindra bidragsbrott inom vab såväl som inom andra ersättningar.

Upplysningar

Rosa Fiorito

Områdeschef Försäkringskassan

Presstjänst

010-116 98 88

Källor och mer att läsa

[Lägesbild – Försäkringskassans allvarigaste risker för felaktiga utbetalningar och bidragsbrott 2023](#) Försäkringskassan, PM 2024:4

[Omfattningen av felaktiga utbetalningar inom Försäkringskassans förmåner](#) Försäkringskassan, PM 2023:8

[Allmänhetens inställning till bidragsbrott och myndigheternas kontroller 2023](#) Ekonomistyrningsverket, rapport 2023:44

[Misstänkta för brott bland personer med inrikes respektive utrikes bakgrund](#) Brottsförebyggande rådet, rapport 2021:9

[Socioekonomisk bakgrund och brott - En kunskapsöversikt](#) Brottsförebyggande rådet, rapport 2023:3

Om måtten i rapporten

I Försäkringskassans analyser av misstänkta bidragsbrott används två mått för att ge kompletterande perspektiv, dels ett mått på över- och underrepresentation dels ett mått på den faktiska fördelningen.

Överrepresentation visar om en egenskap, till exempel lägre inkomst, är mer vanligt förekommande i gruppen som misstänks för avsiktliga fel än i populationen som ansöker om vab i stort. Att en viss egenskap är överrepresenterad kan ge en bild av drivkraften bakom brottet.

Den faktiska fördelningen, ger en bild av hur vanligt förekommande det är med olika egenskaper, oavsett hur det ser ut i populationen i stort. Det är viktigt att ta hänsyn till dessa två kompletterande perspektiv då även om en viss egenskap är överrepresenterad hos de som missbrukar en ersättning inte nödvändigtvis betyder att den gruppen står för det huvudsakliga missbruket.